

XLVIII. konference České demografické společnosti
ke stému výročí založení společného státu Čechů a Slováků

Demografie v Česku a na Slovensku v průběhu (čtvrt)století

Demografický výzkum a populační vývoj na území Česka
a Slovenska od vzniku Československa do současnosti

Brno, 23.–25. května 2018

Mendelova univerzita v Brně,
Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

ANOTACE PŘÍSPĚVKŮ

Podrobné informace o konferenci na www.czechdemography.cz

ČESKÁ
DEMOGRAFICKÁ
SPOLEČNOST

Mendelova
univerzita
v Brně

Fakulta
regionálního
rozvoje
a mezinárodních
studií

ČESKÝ
STATISTICKÝ
ÚŘAD

Středa, 23. května 2018

Analyza plodnosti v Česku a na Slovensku za použití databází HFD, HFC a CFE

Kryštof Zeman

krystof.zeman@oeaw.ac.at

V posledních letech vznikly při Vienna Institute of Demography tři databáze, jež poskytují demografům kvalitní, harmonizovaná a volně dostupná data pro analýzu plodnosti. První z nich, Human Fertility Database (HFD, www.humanfertility.org) vznikla již v roce 2007 ve spolupráci s Max Planck Institute for Demographic Research. V současnosti obsahuje vysoce detailní data za 35 vyspělých zemí týkající se transversální a kohortní plodnosti. Human Fertility Collection (HFC, www.fertilitydata.org) vznikla jako rozšíření HFD, obsahuje pouze transversální míry plodnosti, je méně detailní, sbírá i méně kvalitní data, oproti tomu je však sbírka mnohem obsáhlejší, v současnosti se týká 101 zemí ze všech světadílů. Nejnovější Cohort Fertility and Education database (CFE, www.cfe-database.org) vznikla v rámci ERC grantu EURREP (www.eurrep.org) a na rozdíl od HFD a HFC neobsahuje transversální ukazatele plodnosti pocházející ze statistiky narozených, nýbrž data ze sčítání lidu. Sbírá nyní nabízí data z 80 censů ve 45 zemích za ženy podle počtu narozených dětí, věku, a nejvyššího ukončeného vzdělání. Databáze tak umožňuje analýzu vzdělanostního gradientu plodnosti. Všechny databáze jsou vhodné jak pro mezinárodní srovnání, tak pro detailní analýzu rozličných aspektů plodnosti. V tomto příspěvku představíme příklady využití uvedených databází na datech za Česko a Slovensko.

Cesty k nízké plodnosti na Slovensku (Plodnosť a vzdelanie žien na Slovensku)

Branislav Šprocha

branislav.sprocha@gmail.com

Posledných viac ako sto rokov predstavuje v histórii populácie Slovenska unikátne obdobie, v ktorom došlo k historicky jedinečným zmenám v procese plodnosti. Tie za pomerne krátky čas diametrálne pretransformovali tvár reprodukcie, ktorá sa dovtedy zdala byť nemenná a formovala sa dlhú dobu pred tým. Cieľom príspevku je priniesť pohľad na niektoré transformačné zmeny plodnosti na Slovensku prebiehajúce v 20. a na začiatku 21. storočia. V dlhých časových radách budeme analyzovať vývoj intenzity, časovania a charakteru procesu plodnosti v prierezovom i generačnom prístupe. Využijeme pritom niektoré tradičné i moderné indikátory a prístupy demografickej analýzy, prostredníctvom ktorých sa pokúsime odhaliť cesty smerujúce k súčasnej nízkej plodnosti na Slovensku. V súvislosti so zmenami reprodukcie plodnosti v poslednom štvrtstoročí sa pokúsime identifikovať akú úlohu v tomto procese zohráva dramatická premena vzdelanostných dráh mladých žien a dosahované vzdelanie vo všeobecnosti.

Diferenční plodnost z alternativních datových zdrojů

Ondřej Nývlt

ondrej.nyvlt@vse.cz

Základním zdrojem pro definování úrovně diferenční plodnosti je sčítání lidu. Data z VŠPS umožňují získat detailní strukturu rodinných domácností a tím zaplňují časový deficit mezi jednotlivými sčítáními. Data ze sociologického šetření Proměny společnosti umožňují získat na základě otázek i na neresidenční děti obrázek o úrovni plodnosti v závislosti na celé řadě socio-demografických ukazatelů včetně zaměstnanecké historie, převažujícího bydlení v regionu atd. Z metodického pohledu se tedy jedná o velmi cenný zdroj s deficitem ohledně velikosti vzorku, který neumožňuje detailnější analýzy.

Jednodětnost v České republice

Hana Hašková, Radka Dudová, Kristýna Pospíšilová

Hana.Haskova@soc.cas.cz, radka.dudova@soc.cas.cz

Pokles plodnosti v Evropě se v různých zemích projevuje odlišnými podíly trvale bezdětných a odlišnou strukturou rodin podle počtu dětí. Někde zůstává podíl bezdětných nízký, ale klesá počet dětí v rodinách. Jinde je významný růst bezdětných, nikoliv jedináčků (Breton, Prioux 2009). Ve střední a východní Evropě jsou jedináčci častější a k růstu podílu trvale bezdětných žen dochází až v současnosti (ibid., Miettinen et al., 2016). Přes trvání ideálu dvoudětné rodiny roste v mnohých zemích (včetně ČR) podíl žen, které považují za ideální mít jedináčka (Sobotka, Beaujouan 2014). V příspěvku shrnujeme literaturu věnující se jednodětnosti a analyzujeme data ze Sčítání lidu v ČR z roku 2011 za účelem určení charakteristik žen, které porodily právě jedno dítě, a jejich porovnání s bezdětnými a matkami více dětí. Binární logistickou regresí dále analyzujeme data šetření Životní dráhy 2010 k určení faktorů přispívajících k plánování jedináčků. Příspěvek rozšiřuje poznání o jednodětnosti v ČR.

Open data

Eduard Durník

eduard.durnik@czso.cz

ČSÚ patří mezi první instituce, které publikovaly datové sady v otevřeném formátu v Národním katalogu otevřených dat. Na webu ČSÚ jsou pro Otevřená data připraveny speciální stránky. K dispozici jsou mimo jiné žádané datové sady obsahující data o stavu a pohybu obyvatel až do úrovně obcí, příčinách smrti v časové řadě nebo výběr ukazatelů Censu až do úrovně základních sídelních jednotek. První hackathon veřejné správy v září 2017 ukázal, že nad datovými sadami ČSÚ mohou vzniknout velmi zajímavé vizualizace.

Čtvrtek, 24. května 2018

Vytváření každoroční demografické statistiky v historii samostatné České republiky

Terezie Štyglerová

terezie.styglerova@czso.cz

Příspěvek po úvodním exkurzu do historie počínající vznikem Československé republiky zpřehledňuje a vysvětluje trendy a změny ve výkaznictví, zpracování a produkci demografických dat ČSÚ v období samostatné České republiky. Diskutováno je také srovnání v rámci EU pro vybrané oblasti, obecná i konkrétní omezení sbíraných dat a možnosti budoucího směřování demografické statistiky.

Populační cenzus 2021

Robert Šanda, Anna Podpíerová

robertsanda01@gmail.com

V posledních desetiletích prochází sčítání lidu v Evropě poměrně dynamickým vývojem, směřujícím zejména k redukci zátěže kladené na respondenty a k co nejširšímu využívání administrativních zdrojů dat. V souladu s tímto trendem se proměňuje i podoba sčítání lidu u nás. Cílem informativního příspěvku je představit celkovou koncepci příštího sčítání v roce 2021 (včetně zasazení do evropského kontextu), informovat o aktuálním stavu jeho přípravy a nastínit předpokládané směřování populačních cenzů po roce 2021.

Odkiaľ a kam kráča demografia na Slovensku po roku 1993?

Branislav Bleha, Branislav Šprocha, Boris Vaňo

brano.bleha@gmail.com, branislav.sprocha@gmail.com, vano@infostat.sk

Príspevok sa v zhode s tematickým zameraním konferencie venuje vývoju slovenskej demografie po roku 1993 v kontexte organizačného a inštitucionálneho zabezpečenia, zberu dát, smerovania teoreticko-metodologického i empirického výskumu, publikačnej činnosti, výučby demografie, a napokon aj kooperácie demografov v rámci krajiny i v medzinárodnom kontexte. Príspevok naznačuje možné (žiadúce) varianty budúceho smerovania demografie, pomenúva niektoré slabé stránky a riziká, ale tiež výzvy demografického výskumu na Slovensku.

Spoločenské výzvy v kontexte demografického vývoja po roku 1990 na Slovenska

Boris Vaňo

vano@infostat.sk

Nový model reprodukčného a rodinného správania obyvateľstva na Slovensku, ktorý je súčasťou spoločenskej transformácie po roku 1989, priniesol významné zmeny do počtu, prírastkov, štruktúr a rozmiestnenia obyvateľov a domácností. Aj vzhľadom na očakávaný populačný vývoj v najbližších desaťročiach ide o zmeny, ktoré významne ovplyvnia celé fungovanie spoločnosti. Najvýznamnejšie spoločenské výzvy prinášajú pre trh práce, sociálne poistenie, sociálne služby a zdravotníctvo.

Evropská střední cesta? Dlouhodobé sblížení reprodukčního a rodinného chování v Česku a v Rakousku

Tomáš Sobotka

tomas.sobotka@oeaw.ac.at

Mnoho studií se věnuje dlouhodobému srovnání populačních trendů v Česku a na Slovensku. Tato prezentace obrací pozornost na srovnání Česka a Rakouska, jejichž společný stát, Rakousko-Uhersko, se rozpadl před sto lety a 75 let před zánikem Československa. Zaměřuji se na srovnávací analýzu plodnosti, transformace rodinného chování a změn v rodinné politice.

Během posledních desetiletí se obě společnosti překvapivě sblížily v hlavních trendech porodnosti a rodinné politiky. Plodnost v Česku i v Rakousku je blízko evropského průměru a výrazně vyšší než v zemích jižní Evropy nebo východní Asie. Úroveň úhrnné plodnosti se v poslední době zvýšila nad 1,5 narozených na ženu. Míra plodnosti v Rakousku byla od osmdesátých let stabilní, zatímco v České republice došlo k prudkému poklesu plodnosti v 90. letech a k jejímu dlouhodobému "zotavení" po roce 2000. V obou zemích dochází k rychlému přesunu těhotenství do pozdějšího věku a stále více dětí se rodí mimo manželství: více než polovina prvních narozených se rodí párům v nesezdaném soužití a svobodným matkám. České ženy zůstávají přes nedávný nárůst bezdětnosti méně často bezdětné, zatímco v Rakousku je bezdětnost vysoká a stabilizovaná, dosahující kolem 19% u žen narozených v 70. letech. Reprodukční chování v Rakousku je též více rozrůzněné podle vzdělání a země původu.

Rodinná politika v obou zemích je poměrně štedrá z hlediska celkových výdajů a vykazuje dlouhodobou podporu matkám a rodičům zůstávajícím na delší rodičovské dovolené. Kombinace dlouhé rodičovské dovolené a negativních postojů k pracujícím matkám s dětmi do tří let se stále pojí s nízkou dostupností péče o tyto děti a v České republice též omezenými možnostmi zaměstnání na částečný úvazek. Ty omezují zejména možnosti skloubení pracovní kariéry a péče o rodinu u vzdělanějších žen. Změny rodinné politiky v posledních deseti letech umožnily pružnější rodičovskou dovolenou v obou zemích a v případě Rakouska podpořily postupné rozšiřování veřejné péče o děti a silnější zapojení mužů do výchovy dětí.

Historický atlas obyvatelstva Slovenska (18. – 1. pol. 20. storočia)

Pavol Tišliar, Branislav Šprocha

tisliarpavol@gmail.com, branislav.sprocha@gmail.com

V rokoch 2013–2017 prebiehala práca na projekte Historického atlasu obyvatelstva Slovenska (18. – 1. pol. 20. storočia), ktorý finančne podporila Agentúra pre výskum a vývoj (APVV-0199-12). Hlavným cieľom projektu pritom nebol len samotný atlas obyvatelstva, ale v rámci riešenia bola pozornosť venovaná aj zostaveniu lexikónu sídel Slovenska a napokon bola aj prehľadová textová časť, zhŕňajúca výsledky projektu. Príspevok priblíži hlavné výsledky projektu, prácu s dátami, ich interpretáciu a pod.

Pohyb obyvatelstva Česka a Slovenska na úrovni obcí v období let 1996–2015 z pohľadu Webbova diagramu

Jana Křestánová, Luděk Šídlo, Branislav Šprocha

krestanova.jana@gmail.com, ludek.sidlo@natur.cuni.cz, branislav.sprocha@gmail.com

Webbův diagram představuje grafickou metodu, pomocí které lze názorně porovnat příspěvky přirozené a mechanické změny obyvatelstva k celkovému populačnímu růstu či úbytku. Webbova typologie na základě vzájemných vazeb mezi přírůstkem a úbytky zahrnuje osm typů populačních změn. Cílem předkládaného příspěvku je zhodnotit dynamiku vývoje obyvatelstva v Česku a na Slovensku, a to na úrovni obcí v průběhu let 1996–2015. Užitím Webbova diagramu je možno přehledně porovnat, jak se v rámci obou populací v nejmenších regionálních jednotkách v čase odrážel vývoj přirozené a mechanické změny obyvatelstva.

Specifické míry úmrtnosti podle pohlaví, věku, úrovně vzdělání a rodinného stavu v ČR

Tomáš Fiala, Jitka Langhamrová, Martina Miskolczi

fiala@vse.cz, langhamj@vse.cz, martina.miskolczi@seznam.cz

Analýza úmrtnosti se většinou omezuje pouze na dvě základní charakteristiky – pohlaví a věk. Existují však další velmi důležité charakteristiky ovlivňující úmrtnost. Patří mezi ně především rodinný stav a úroveň dosaženého vzdělání, které je možno chápat jako významné charakteristiky socioekonomického či sociodemografického statusu. Příspěvek obsahuje přehled vývoje specifických měr úmrtnosti mužů a žen podle rodinného stavu a úrovně vzdělání od roku 1995. Pro analýzu byla využita speciální data o zemřelých podle věku v kombinaci s rodinným stavem a vzděláním poskytnutá ČSÚ, zemřelí s neuvedeným vzděláním či rodinným stavem byli rozděleni do jednotlivých kategorií odhadem. Doba expozice byla odhadnuta na základě koncových stavů obyvatelstva podle pohlaví, věku a rodinného stavu publikovaných každoročně ČSÚ a na základě počtů obyvatel podle pohlaví, věku, rodinného stavu a vzdělání ze sčítání lidu. V letech mezi sčítáním lidu bylo složení obyvatelstva podle vzdělání odhadnuto lineární interpolací.

Výskyt, příčiny a prevence nádorových onemocnění v mezinárodním kontextu

Ivana Kulhánová

ivana.kulhanova@centrum.cz

Nádorová onemocnění se stávají stále častějším problémem v mnohých částech světa a jejich značný nárůst je předpokládán v rozmezí několika desítek let v důsledku demografického stárnutí populace. V této prezentaci bude důraz kladen na popis výskytu nádorových onemocnění v mezinárodním měřítku se zaměřením na nejčastější typy nádorových onemocnění a jejich možné příčiny. Vzhledem k velké ekonomické, sociální a kulturní rozmanitosti

jednotlivých států, incidence a úmrtnost na zhoubná nádorová onemocnění budou prezentovány podle regionů Světové zdravotnické organizace a podle úrovně lidského rozvoje. V neposlední řadě budou zmíněny rizikové faktory vybraných typů nádorových onemocnění a preventivní opatření pro zmírnění nárůstu výskytu těchto onemocnění.

Česko a Slovensko z pohledu naděje dožití podle disability

Hana Otáhalová

hanna.otahalova@gmail.com

Příspěvek se zaměřuje na samostatný vývoj obou republik v oblasti naděje na dožití podle disability. Konkrétně na otázku Byl(a) jste kvůli zdravotním problémům nejméně po dobu posledních 6 měsíců omezen(a) v činnostech, které lidi obvykle dělají. 1. ano, velmi omezen(a), 2. ano, omezen(a), 3. neomezen(a). Výzkumná otázka se ptá, jaké jsou potenciální příčiny rozdílů hodnot ukazatele naděje dožití bez omezení v běžných činnostech? Hodnota tohoto ukazatele v roce 2015 činila podle metodiky Eurostatu 48,03 let pro české muže ve věku 15 let a 40,78 let pro slovenské muže v témže věku. „Do akej miery ste boli v priebehu minimálne posledných 6 mesiacov obmedzovaný kvôli zdravotnému problému v činnostiach, ktoré ľudia bežne vykonávajú? Povedali by ste, že ste boli: 1. Veľmi obmedzovaný, 2. Obmedzovaný, ale nie veľmi, 3. Vôbec neobmedzovaný. Štruktúra odpovedí na tuto otázku ve slovenském provedení je odlišná, najdeme častější zastoupení odpovědí 2. omezený, ale ne velmi a 3. velmi omezený.

Populační index zdraví (Health Population Index, HPI) v regionech Česka a Slovenska

Dagmara Džúrová, Michala Lustigová

dzurova@natur.cuni.cz, michala.lustigova@natur.cuni.cz

Demografickému výzkumu zdravotního stavu obyvatel se věnuje velké množství studií, vhodných ukazatelů k měření nerovnosti v oblasti zdraví různých územních celků je ale nedostatek. Pro studium rozdílů v oblasti zdraví v regionech 28 zemí EU byl projektem EuroHealthy (H2020) navržen populační index zdraví (Population Health Index). V rámci příspěvku bude jednak představen konstrukt indexu a dále za využití webové platformy budou představeny hlavní nerovnosti ve zdraví a v determinantech zdraví v 269 evropských regionech, se zaměřením na regiony české a slovenské, webová platforma: <http://healthyregionseurope.uc.pt/>.

Možnosti hodnocení demografických ukazatelů zdraví obyvatel České republiky v evropském kontextu

Dana Hübellová, Veronika Walicová, Alice Kozumplíková

hubelova@mendelu.cz

Hlavním cílem příspěvku je za využití různých statistických přístupů zhodnotit vztahy mezi 6 demografickými indikátory a strukturou úmrtnosti na 5 nejčastějších příčin úmrtí podle standardizované míry úmrtnosti (období 2011–2014). Kompozitní indikátor struktury úmrtnosti zhodnotil nejlepší situaci ve Finsku a Francii, naopak nejhůře se umístilo Maďarsko a Slovensko, ale také ČR. Nejlepší demografická situace je v Lucembursku a Nizozemsku, dobře je hodnoceno Slovinsko nebo ČR a nejhůře Bulharsko a Rumunsko. Shluková analýza rozdělila členské státy Evropské unie do 5 shluků a kanonická korelační analýza vysvětlila variability jednotlivých sad indikátorů. Z rovnice regresního modelu je patrné, že na strukturu úmrtnosti má silný vliv proměnná naděje dožití a vzdělání. ČR vykazuje dobrou pozici v demografických ukazatelích, ale zaostává v hodnotách struktury úmrtnosti. Na základě zjištěných skutečností lze konstatovat, že se mezi jednotlivými zeměmi EU objevují značné nerovnosti ve zdraví.

Čtvrtstoletí změn z hlediska hodnot a demografického chování v České a Slovenské republice

Beatrice-Elena Chromková Manea, Ladislav Rabušic, Petr Fučík

manea@fss.muni.cz

Jednou z nejviditelnějších změn, kterou v České a ve Slovenské republice (ČR a SR) zaznamenáváme od počátku 90. let minulého století, kdy obě země prošly intenzivní transformací svých struktur, je změna demografického chování. Jelikož v pozadí 2DT stojí hodnotové proměny, podíváme se v našem příspěvku, do jaké míry odpovídá demografický vývoj příslušným českým a slovenským postojům a hodnotám. Zároveň se pokusíme nalézt rozdíly mezi těmito společnostmi. Asociaci mezi hodnotami a demografickým chováním budeme sledovat prostřednictvím dvou druhů datových souborů. O demografickém chování necháme vypovídat údaje demografické statistiky, zajímat nás přitom budou data týkající se sňatečnosti a plodnosti. Adekvátní postoje a hodnoty budou indikovány ze čtyř vln datových souborů longitudinálního výzkumu European Values Study (EVS) a to z let 1991, 1999, 2008 a 2017.

Starneme v Česku a na Slovensku do viery? Niektoré medzigeneračné premeny konfesionálnych pomerov

Juraj Majo, Marcela Káčerová

juraj.majo@uniba.sk

Viacero výskumov vo všeobecnosti potvrdzuje nárast intenzity prežívania a deklarácie náboženskej príslušnosti s vekom. Na jednej strane sa vo viacerých konfesiách (resp. bezkonfesijnosti) prejavuje zvýšená koncentrácia vo vyšších vekových kategóriách, a na druhej strane sa zmeny v početnosti aj v súvislosti so sekularizačnými tendenciami prejavujú aj v najnižšej vekovej zložke. V tejto súvislosti je porovnanie českých a slovenských pomerov potenciálne zaujímavé, aj v súvislosti s odlišnými náboženskými pomermi v oboch krajinách. V kontexte viacerých ukazovateľov a teoretických východísk porovnáme odlišné pomery v deklarovaní (nedeklarovaní) vierovyznania medzi jednotlivými generáciami oboch krajín v roku 2011. V tomto smere nie sú viditeľné iba rozdiely medzi jednotlivými krajinami, ale aj v rámci jednotlivých konfesií, regiónov s výrazným odrazom aktuálnych demografických pomerov v daných súvislostiach.

Otázka populační z hlediska sociologického (k 60. výročí úmrtí Emanuela Chalupného 27.5.1958)

Martina Urbanová

martina.urban@seznam.cz

Příspěvek se zaměří na sociologický pohled na otázky populační v díle českého právníka a sociologa Emanuela Chalupného (1879-1958). Pozornost bude věnována i jeho myšlenkám vztahu reprodukce populace k mravnosti a právu. V závěru autorka shrne, nakolik je aktuální dílo Chalupného i v současné postmoderní společnosti.

Pátek, 25. května 2018

Analýza vývoje zamestnanosti na Slovensku za posledné štvrtstoročie

Iveta Stankovičová

iveta.stankovicova@fm.uniba.sk

Počet pracujúcich v krajine je považovaný za jeden z najdôležitejších ekonomických ukazovateľov, ktorý je úzko naviazaný na ostatné. Je často cieľom politických stratégií a pri dosahovaní pozitívnych hodnôt aj často využívaným marketingovým nástrojom vládnych strán. Miera zamestnanosti v Slovenskej republike ako aj v Európskej únii rastie od roku 2013. Kvantitatívne údaje však majú svoje obmedzenia v tom, že nevyjadrujú kvalitatívne charakteristiky meraného javu. Cieľom príspevku bude podrobnejšie analyzovať rast miery zamestnanosti prostredníctvom súvisiacich ukazovateľov a mier a posúdiť, nakoľko je rast zamestnanosti v SR inteligentný, udržateľný a inkluzívny (t.j. ciele Stratégie Európa 2020). Stratégia Európa 2020 si dala za cieľ dosiahnuť mieru zamestnanosti obyvateľov vo veku 20 až 64 rokov na úrovni 75 % do roku 2020. Mieru zamestnanosti stratégia definovala ako podiel počtu zamestnaných obyvateľov vo veku 20 až 64 na celkovej populácii z rovnakej vekovej skupiny.

Politika zamestnanosti v Slovenskej republike v rokoch 2005–2017 vo vzťahu k vybraným demografickým ukazovateľom

Peter Jusko, Peter Papšo

peter.papso@umb.sk

Cieľom príspevku je popísať súčasný stav a trendy politiky zamestnanosti na Slovensku v priebehu predchádzajúceho desaťročia prostredníctvom charakteristík vybraných častí regionálne zdôrazňovanej aplikovanej praxe, známej ako mäkká politika Európskej únie. V príspevku identifikujeme zdroje služieb zamestnanosti, analyzujeme vybrané štatistické ukazovatele politiky zamestnanosti, charakterizujeme služby zamestnanosti v Slovenskej republike, zdôrazňujeme význam aktívnych opatrení na slovenskom pracovnom trhu, trendy v európskej politike zamestnanosti relevantné pre slovenský trh práce. Na záver hodnotíme súčasný stav politiky zamestnanosti na Slovensku na základe analýzy vybraných prvkov. Okrem toho uvádzame trendy v tejto oblasti vyplývajúce z vybraných demografických ukazovateľov.

Potenciál stárnoucího trhu práce z hlediska pracovní neschopnosti

Jaroslav Sixta, Martina Šimková

sixta@vse.cz, martina.simkova@vse.cz

Pracovní neschopnost je nejen ukazatelem zdravotního stavu obyvatelstva, ale také indikátorem potenciálu lidského kapitálu jakožto faktoru hospodářského růstu. V podmínkách stárnoucí populace a zvyšování důchodového věku tak nabývá na významu sledování pracovní neschopnosti u zaměstnanců v předdůchodovém věku, kde zhoršující se zdravotní stav limituje schopnost jejich zapojení. Práce neschopný zaměstnanec vyššího věku čerpá prostředky z nemocenského pojištění, často dlouhodobějšího charakteru a zároveň se neúčastní procesu tvorby přidané hodnoty, což negativně ovlivňuje produktivitu práce. Příspěvek se zaměřuje na analýzu vývoje pracovní neschopnosti v české ekonomice. Změna legislativy v oblasti výplaty dávek nemocenského pojištění sice přispěla ke snižujícím se počtům dnů strávených v pracovní neschopnosti v průběhu let, nicméně stárnutí populace a nárůst podílu starších pracovníků vede ke změnám věkové struktury práceneschopných osob a ovlivňuje délku pracovní neschopnosti.

Sociálně-demografická deskripce spotřebitele jako klíč k úspěchu na vybranom trhu

Michal Lukáč, Ivana Butoracová Šindleryová

michal.lukac@ucm.sk, ivana.butoracova@ucm.sk

V ostatnom období sa do popredia výskumných aspektov dostáva sociologický prieskum a socio-demografická charakteristika na trhu spotrebiteľov ako predpoklad pre efektívnu klasifikáciu a typologizáciu konečného zákazníka v obchode a službách. Autori predkladanej štúdie zameriavajú svoju pozornosť na štúdium implementácie manažérskych princípov a strategického riadenia do existencie vybraných kultúrnych inštitúcií s cieľom poukázať na efektívne strategické plánovanie vychádzajúce práve zo sociodemografickej základne ako prvku nevyhnutného pre analýzu a poznanie nákupného správania sa spotrebiteľa. Diverzifikáciou a globalizáciou trhu produktov a služieb sa upúšťa od štandardného marketingovo definovaného vnímania zákazníka a dochádza k nevyhnutnému kroku pochopenia spotrebiteľa v zmysle jeho identifikácie založenej na sociologicko-demografických ukazovateľoch definujúcich jeho kvalitu života.

Koľkým ľuďom pomôže výstavba D4R7?

Pavol Ďurček, Marcel Horňák

pavol.durcek@uniba.sk, marcel.hornak@uniba.sk

V spoločnosti prevláda názor, že pri plánovaní veľkých infraštruktúrnych projektov sa využívajú len vedomosti stavebno-technických odborov. Preto treba zdôrazniť, že aj obor demografie má pri projekčnej činnosti veľkých stavieb čo povedať. Predovšetkým vhodne nastavené demografické prognózovanie nám dáva odpoveď na otázku, či budú dané infraštruktúrne projekty primerané pre obyvateľstvo, ktoré starne, mení svoju vzdelanostnú úroveň a sociálny status, či formuje nový reprodukčný model. Naším zámerom je realizovať projekciu počtu obyvateľov pre obce funkčného regiónu Bratislavy. Projekcia bude vypočítaná pre rok 2020 (resp. 2022), kedy sa plánuje dostavba diaľnice D4 a rýchlostnej cesty R7. Zároveň v práci realizujeme analýzu zlepšenia dostupnosti jednotlivých obcí do centra Bratislavy. Na záver nášho príspevku poskytneme odpovede na nasledujúce otázky. Koľkým obyvateľom a o aký čas sa zrýchli cesta do centra Bratislavy? Akého veku a akého pohlavia budú tieto osoby?

Mezinárodní migrace a Česko: ze země emigrantů zemí imigrantů

Markéta Seidlová

marketa@seidlova.eu

Od 2. světové války až do roku 1989 bylo Česko převážně emigrační zemí s poměrně homogenním národnostním složením. V současnosti však již je, se svými více než 529 tisíci cizinci legálně žijícími na jeho území, nejatraktivnější migrační destinací ze všech bývalých komunistických zemí ve střední a východní Evropě. Hlavním faktorem této radikální změny byla tzv. Sametová revoluce (1989), která s sebou přinesla nový politický, hospodářský a společenský režim v podmínkách svobodné demokratické společnosti a volné tržní ekonomiky. Transformace společnosti spolu s působením globalizačních trendů významně proměnila povahu a složení migračních toků: země se ze země pouze tranzitní stala zemí cílovou pro řadu migrantů. Příspěvek představuje tento vývoj na pozadí měnící se geopolitické a socioekonomické situace a zasazuje jej do kontextu přijímané a aplikované migrační politiky, přičemž značná pozornost je věnována také dopadům tzv. migrační krize, která Evropu zasáhla v letech 2015–2016.

Integrační proces EU a sociální konvergence

Ivan Šotkovský

ivan.sotkovsky@vsb.cz

Článek je zaměřený na posouzení významu a možností integračního procesu Evropské unie z pohledu hodnocení procesu sblížení. Tento proces je analyzován za použití vybraných charakteristik demografického chování obyvatel 28 členských států Unie. Vycházíme z poznatku, že potřebná ekonomická a politická spolupráce států se bez odpovídajícího snižování sociálních rozdílů dlouhodobě neobejde. Cílem je změřením procesu jejich vzájemné demosiální konvergence či divergence po roce 1990. K tomu slouží využití metody dynamické prostorové aglomerativní hierarchické shlukové analýzy. Metodou vytváříme prostorové shluky, u kterých potom měříme nejen průměrnou velikost ukazatele, ale jeho změnu v průběhu posledních 25 let. Pro náš přístup byly vybrány tyto ukazatele: index stáří, úhrnná plodnost, hrubá míra migračního salda a naděje na dožití při narození žen.

Charitativní služby na území Česka od roku 1918 do současnosti

Monika Nová

monika.nova@htf.cuni.cz

Příspěvek se zabývá tématem charitativní služby na našem území od roku 1918 do současnosti. Seznamuje s historií vzniku charitativní služby až po její současnou práci, jako jedné z důležitých a nezastupitelných institucí působící ve zdravotní a sociální oblasti. V tomto vymezeném kontextu poukazuje na charitativní činnost řeholních společenství, které přispěli během 100 let k rozvoji nemocnic, zdravotní a sociální péče o nemocné, postižené, péči o chudé a další cílové skupiny, kteří se nacházeli v nepříznivé životní situaci.

Z demografického hlediska představuje etapy v průběhu 1918–2018, kdy byli na našem území součástí sociálních a zdravotních služeb duchovní a etapy násilného „vyhnání“ těchto pracovníků (kněží, řeholní sestry) mimo poskytované služby. Dále etapy normalizace a polistopadového vývoje, resp. návrat charitativní služby.

V dimenzi demografického tématu, jsou taktéž představeny počty věřících občanů v ČR, dále počty kněží a řeholních sester a to v souvislosti na poskytované charitativní sociální služby v průběhu vymezeného období 1918–2018.

Demografický vývoj obcí regionu Podluží v kontextu Jihomoravského kraje

Milan Palát, Jaroslav Jánský

palat@mendelu.cz

Příspěvek je zaměřen na analýzu populačního vývoje regionu Podluží. Region Podluží leží v jižní části Jihomoravského kraje. Pro statistickou analýzu daného materiálu bylo použito metod regresní a korelační analýzy, analýzy časových řad a shlukové analýzy. Ve studovaném období dochází k nárůstu středního stavu obyvatel, převažující je podíl žen. Hodnoceny byly disparity u následujících demografických ukazatelů – stav obyvatelstva, úmrtnost, porodnost a migrace. V důsledku prodlužující se střední délky života a poklesu úmrtnosti dochází ke stárnutí populace. Demografické stárnutí populace je spojeno s řadou ekonomických i sociálních dopadů, které si vyžadují řešení jak na celospolečenské, tak i regionální úrovni.

Raster ako nástroj prezentácie populačných dát – príklad mesta Bratislava

Pavol Ďurček, Dagmar Kusendová

pavol.durcek@uniba.sk, dagmar.kusendova@uniba.sk

Cieľom práce je predstaviť tému rastrov a ich využitie pre prezentáciu dát o obyvateľstve. V teoretickej časti sa najprv vyjadrujeme k základnej terminológii a vysvetleniu základných pojmov spojených s témou rastrov. Vypracovávame náčrt histórie tvorby rastrov a ich výhody oproti ostatnému zobrazovaniu údajov v priestore. Zároveň poskytujeme stručný popis v súčasnosti najznámejších populačných rastrov z projektov GEOSTAT. Vyjadrujeme sa k princípom tvorby populačných rastrov a uvádzame ich užívateľskú vhodnosť pre jednotlivé účely (podrobné zobrazenia v priestore, ochrana osobných údajov...). V rámci metodiky hlbšie popisujeme princíp dasimetrickej metódy a využitie rôznych WMS služieb pre odhad rozmiestnenia obyvateľov. Výsledok praktickej časti predstavuje populačný raster mesta Bratislava v rozlíšení 100x100 metrov, ktorého presnosť bola parciálnou agregáciou testovaná na rozlíšení 1000x1000 metrov.

Posterová sekce (po celou dobu konání konference)

Demografická projekce pro Terezín jakožto univerzitního městečka. Příspěvek k diskusi nad revitalizací bývalého pevnostního města

Jiří Š. Cieslar, Vojtěch Hündl

jiri.cieslar@vsci.cz

V rámci PhD. studia na UJEP pracuji na projektu s tématem mrtvých míst. Jedním z nich je býv. pevn. město Terezín. Po odchodu AČR na konci 90. let klesl počet obyv. z původních zhruba 7 tisíc na polovinu. V minulosti se objevilo několik projektů konverze. Nejambicióznějším z nich byl tzv. Europrojekt–univerzitní městečko. Příspěvek pro konferenci má za cíl pomocí odhadu demograf. změn představit, jak se mohla začít měnit popul. struktura Terezína (s vývojem do roku 2030), pokud by došlo k naplnění projektu, včetně popsání ekon. a soc. důsledků. Příspěvek by se tak měl stát dalším z podkladů k diskusi o revitalizaci místa. Pro zachycení trendů ve vývoji se zaměříme na změny celk. počtu obyv., struktury obyv. dle zákl. demograf. ukazatelů, struktury zaměstnanosti a dojíždky a migrace. Pro komparaci také zařadíme porovnání s demograf. vývojem měst Třebíč a Kutná Hora, kde vznikly soukromé VŠ nedávno a na příkladech popul. změn těchto měst ukážeme, jak by mohl vypadat vývoj v Terezíně.

Demografické aspekty čerpání vybraných ambulantních zdravotních služeb

Luděk Šídlo, Boris Burcin

ludek.sidlo@gmail.com, boris.burcin@gmail.com

Čerpání zdravotních služeb je do značné míry ovlivněno pohlavní a věkovou strukturou obyvatelstva. Zároveň však se tato struktura na úrovni nižších územních celků do značné míry liší, tudíž budou existovat oblasti, u kterých demografický faktor předurčuje potenciální náročnost v podobě kontaktů pacienta s poskytovateli zdravotních služeb. Poster přiblíží tuto problematiku na příkladu regionů Česka a vybraných odborností ambulantních služeb – psychiatrie, kardiologie a diabetologie.

Demografické projekce na území Česka

Ondřej Šimpach, Marie Šimpachová Pechrová

ondrej.simpach@vse.cz, simpachova.marie@uzei.cz

Demografické projekce budoucího vývoje populace jsou základním zdrojem informací o potenciálním vývoji úmrtnosti, porodnosti, migrace i dalších demografických procesů. Rozlišují se projekce deterministické a stochastické. Deterministické byly zpočátku stanovovány expertními úsudky, později již podpůrnými statistickými metodami. Kombinací lze dospět ke scénářům, které slouží jako vstupy do projekčního výpočtu. Pro deterministické demografické projekce se nejčastěji využívá kohortně-komponentní metoda, kterou lze dále rozvíjet o prvky z teorie pravděpodobnosti. Odlišný přístupem jsou projekce stochastické založené na modelech časových řad věkově-specifických demografických měr a vícerozměrných statistických metodách. Populační projekce ČR pravidelně konstruuje ČSÚ. Tyto projekce jsou počítány kohortně-komponentní metodou, přičemž nad vstupními atributy a dalšími předpoklady diskutují odborníci. Cílem článku je představit přístupy k demografickým projekcím a jejich vývoj na území ČR.

Jak (ne)stárneme: prospektivní charakteristiky demografického stárnutí v Česku a na Slovensku

Michaela Klapková, Luděk Šídlo, Branislav Šprocha

michaela.klapkova@gmail.com, ludek.sidlo@natur.cuni.cz, branislav.sprocha@gmail.com

Za poslední čtvrtstoletí došlo na území Česka a Slovenska k podstatným změnám, a to nejen v případě věkové struktury populace. Skladba obyvatel má značný vliv na finanční a pracovní trh, poptávku po zboží a službách, jako například bydlení, doprava či sociální zabezpečení, stejně tak na rodinné struktury a mezigenerační vztahy. V pozdější fázi života člověka se zdá, že chování neovlivňuje jen chronologický věk, nýbrž i věk prospektivní, tj. počet let, který dané osobě zbývá k dožití. Koncept prospektivního věku tak do analýz stárnutí populace přináší novou dimenzi, jež reflektuje významné změny na poli úmrtnosti a zdraví populace. Cílem příspěvku není jen představení prospektivních charakteristik využitelných v analýzách demografického stárnutí a jejich vývoj v uplynulém čtvrtstoletí, ale i prezentace výsledků regionální diferenciace se zaměřením na Česko a Slovensko v evropském kontextu.

Odklad reprodukčních plánů prvního a druhého pořadí v České republice

Jitka Slabá, Anna Šťastná, Jiřina Kocourková

jitka8slaba@seznam.cz, anna.stastna@natur.cuni.cz, jirina.kocourkova@natur.cuni.cz

Od počátku 90. let minulého století v Česku dochází k nárůstu průměrného věku ženy při narození dítěte. Odklad plodnosti do vyššího věku může být vedle proměny společenských norem také zapříčiněn pro realizaci plodnosti nepříznivou životní situací jedince. Za využití dat šetření Ženy 2016, které dotazovalo 1257 respondentek narozených mezi lety 1966 až 1990, se příspěvek zaměří na příčiny odkladu reprodukčních plánů. Identifikovány budou důvody odkladu narození dětí 1. a 2. pořadí a bude zhodnocen také vliv těchto odkladů na délku meziporodních intervalů. Výsledky ukazují, že za neplánovaným odkladem stojí v řadě případů zdravotní důvody, také však nevyhovující partnerská situace či materiální a kariérové důvody. V případě neplánovaného odkladu narození prvního dítěte je zde patrné následné zkrácení porodního intervalu mezi narozením prvního a druhého dítěte.

Vztah objektivní a relativní chudoby v českých regionech

Radek Zdeněk, Jana Lososová

zdenek@ef.jcu.cz, lososova@ef.jcu.cz

Příspěvek se věnuje skutečným a požadovaným příjmům českých domácností a jejich vzájemným odlišnostem mezi jednotlivými regiony (NUTS 3, LAU 1). Zdrojová data jsou převzata z šetření SILC v letech 2005 až 2015. Za ukazatel příjmů jsou vybrány ekvalizované čisté roční peněžní příjmy (tedy vztažené k velikosti domácnosti vyjádřené počtem spotřebních jednotek). Pro charakteristiku objektivní chudoby jsou užity ukazatele podíl chudých, mezera chudoby a hloubka chudoby. Odhad minimálního subjektivního příjmu domácnosti je proveden regresním modelem se smíšenými efekty. Dále je porovnán příjem skutečný a minimální subjektivní a z něj plynoucí prostor spotřeby.

Národnost ve sčítání lidu (s důrazem na národnost německou)

Eva Henzlerová, Miroslava Otavová

ekacerova@centrum.cz, otavova@vse.cz

Sčítání lidu je prakticky jedinou možností, jak uceleně podchytit strukturu populace podle národností. Na úrovni soudních okresů lze v českých zemích mezi lety 1880–1930 pozorovat pouze základní změny etnické skladby populace. Přestože bylo obyvatelstvo české i německé národnosti rozmístěno v českých zemích velmi koncentrovaně, je zřejmé, že tradičně zjednodušené rozdělení na české vnitrozemí a německé pohraničí bylo narušeno několika výjimkami. A kdyby zkoumanými lokalitami byla úroveň jednotlivých obcí, pak by i v jinak českém jazykovém prostředí vynikly německé jazykové enklávy a naopak. Válka a její důsledky české země po národnostní stránce radikálně proměnily. Srovnání předválečné a poválečné německé populace na úrovni okresů mezi sčítáními v roce 1930 a 1950 je komplikované především s ohledem na jiné územní vymezení okresů ve zmiňovaných letech. Srovnání se současnou situací podle posledního sčítání z roku 2011 je znesnadněno faktem, že národnost neuvedla čtvrtina obyvatel.

Rodinný stav a vzdělání jako determinanty zdraví: analýza propojených záznamů ze sčítání 2011 v ČR

Markéta Pechholdová

Marketa.Pechholdova@seznam.cz

Rodinný stav i vzdělání jsou dlouhodobě považovány za významné determinanty zdraví měřitelné v celopopulačním rozsahu z rutinních statistik. Předchozí studie prokázaly rozdíl až deset let v délce života mezi nesezdanými a sezdanými a až 18 let mezi osobami se základním vzděláním a vysokoškoly. Tato diference však zatím nebyla prozkoumána za současného přihlídnutí k oběma těmto faktorům. Vzdělání je navíc jakožto nepovinný údaj v současné běžné evidenci značně nekompletní (údaj o vzdělání zemřelých chybí až u 70 procent případů) a spolehlivost tohoto údaje je v případě zemřelých diskutabilní.

Prezentovaná analýza řeší problém chybějící informace o vzdělání propojením záznamů (tzv. record linkage) z běžné evidence a ze sčítání lidu, kde informaci o vzdělání poskytují sami respondenti během censu. Pomocí metody úmrtnostních tabulek navrhujeme nové odhady naděje dožití dle výše uvedených faktorů a metodou vícenásobné Poissonovy regrese kvantifikujeme a diskutujeme jejich samostatný i společný vliv na výslednou úmrtnost. Tato analýza umožňuje identifikovat nejvíce znevýhodněné populační skupiny a poukázat na celkovou velikost jejich nevýhody.